№ 192 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 12

1900

ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 12 № 192

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչո՞ւ փոխվեց եղած կարգը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Միսիօնարները. Դարձեալ հարց. Օպերային ներկայացումները. Նամակ Բաթումից. Նամակ Ալէքսանդրոպոլից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Չինական գործերը. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Կղերական արդարադատութիւն.

ԻՆՉՈ՞Ւ ՓՈԽՎԵՑ ԵՂԱԾ ԿԱՐԳԸ

Այսօր, Հինգշաբթի, Հոկտեմբերի 12-ին, Թիֆլիսի եկեղեցիներում ընտրված պատգամաւորները կը ժողովվեն Ներսիսեան դպրոցը՝ ընտրելու այդ դպրոցի համար հոգաբարձուներ: Նրանք պէտք է ընտրեն վեց հոգաբարձու և վեց փոխանորդներ, որոնք կը փոխարինեն առաջիններին, երբ սրանք որ և է պատճառով թողնելու լինեն իրանց պաշտօնները:

Մենք ցաւում ենք, որ առանց հիմնական պատճառի և առանց նախնական հրապարակական քննութեան կամ լուրջ խորհրդակցութեան փոխվեց Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւն կազմելու ծրագիրը, որը իր երեք տասնեակ տարվայ գոյութեան ընթացքում չէր ցոյց տուել գործնական անյարմարութիւններ, իսկ ներկայի վերաբերութեամբ ունէր դերակշռող առաւելութիւններ: Մինչև այժմ ընտրվում էին 12 հոգաբարձուներ, որոնք հերթով, իւրաքանչիւրը տարվայ մէջ մի ամիս, հսկում էին դպրոցի գործերին: Շատերի համար այդ մի ամիսն էլ ծանրութիւն էր պատճառում, որովհետև հոգաբարձուներից իւրաքանչիւրը որոշ գործի և պարապմունքի տէր լինելով, անկարող է շատ մեծ ժամանակ նուիրել դպրոցին: Իսկ այժմ իւրաքանչիւր հոգաբարձու պէտք է հերթակալ լինի երկու ամիս: Առաջ, երբ տասներկու անձ էին հոգաբարձուները, աջողվում էր այդ կազմի մէջ ներկայացուցիչներ մտնել ազգաբնակութեան զանազան դասակարգերից և հաշւի առնել թեկնածուների մասնագիտական պատրաստութիւնը, կամ նրանց գործնական հմտութիւնները: Իսկ այժմ երբ հոգաբարձուների թիւը աւելի սահմանափակ է, ընտրութեան գործը աւելի դժուարացել է առաջվանից:

Ինչպէս յայտնի է, նոր կարգադրութեամբ հոգաբարձական կազմի մէջ մտցրած են և քահանաներ: Ինչո՞ւ, ի՞նչը ստիպեց այդ նորմուծութիւնը անելու: Մենք գիտենք բազմաթիւ դէպքեր, որ Էջմիածինը վերջին տարիներում աշխատում էր հոգաբարձութեան ձեռքից խլել կրթական ղեկավարութեան գործը և թողնել նրա իրաւասութեան տակ դպրոցի տնտեսական և վարչական գործերը: Խնդրեմ ասացէք, մի՞թէ քահանաները պէտք է օգնեն բարեկարգելու դպրոցի տնտեսական և վարչական գործերը: Մի՞թէ մեր հոգևոր կառավարութիւնը արդէն ցոյց է տուել օրինակելի տնտեսական և վարչական գործունէութիւն ուրիշ ասպարէզներում, օրինակ Էջմիածնում, զանազան թեմերում և էջմիածնապատկան կալուածքներում, որ այժմ հարկաւոր լինէր դիմել նոյն հոգևորականներին կարգաւորելու տնտեսական և վարչական գործեր: Մի՞թէ իրականութիւնը ամեն քայլում չէ հաստատում բոլորովին հակառակը: Եւ եթէ կայ մի դասակարգ, որին պէտք է սովորեցնել տնտեսական և վարչական բարեկարգութեան ամենատարրական հիմունքները, այդ հոգևոր դասակարգն է:

Իսկ կարծել, որ քահանաներ մտցնելու նպատակը կրթական գործի բարելաւելն է, դա բոլորովին անհիմն ենթադրութիւն է: Դպրոցի կրօնական առարկաների վրա հսկողութիւնը մեծ մասամբ գտնվում է թեմական առաջնորդի ձեռքին, որ և նշանակում է կրօնուսոյցներ: Իսկ այնուհետև կրթական ներքին գործերի ղեկավարութիւնը գտնվում է մանկավարժական խորհրդի ձեռքին, որ և քննում է ու կարգադրում զանազան առարկաների դասաւանդութեան եղանակները:

Ուրեմն ի՞նչ առանձին մի բան պէտք է տան քահանաները դպրոցին: Ոչինչ: Իսկ նրանց պատճառով թիւրիմացութիւններ առաջ կը գան անվերջանալի հոսանքով, որովհետև նրանք մտցրած են ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը ճնշելու և հակակշռելու նպատակով: Մի՞թէ բաւական չէին այն բոլոր թիւրիմացութիւնները, որոնք առաջ եկան մեր թեմական դպրոցներում հոգևոր իշխանութեան աւելորդ միջամտութեան պատճառով: Գոնէ թողնէին, որ քահանաների նշանակելը կախված լինէր եկեղեցական այն պատգամաւորներից, որոնց ընտրել է ազգաբնակութիւնը իբրև իր լիազօրներ:

Նորմուծութիւնները, որոնք մեր առաջ դրած են, բարեփոխութեան նշաններ չեն: Փոխանակ առաջ գնալու մենք յետ ենք գնում: Առանց լուրջ և խելացի պատճառի խախտել մեր թեմական-դպրոցական կազմակերպութեան հիմունքը, որ գործում էր աւելի քան երեք տասնեակ տարի աջողութեամբ, առնուազն աննպատակայարմար է:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՍԻՕՆԱՐՆԵՐԸ

Ցուցական և իրական միսիօնարութեան մէջ կայ շատ մեծ տարբերութիւն, և այդ տարբերութիւնը չափելու ամենալաւ միջոցն է դիմել պատմութեան, ի հարկէ, ոչ այն պատմութեան, որի գրողները իրանք, միսիօնարներն են: Այդ պատմութիւնը ամենից առաջ կասէր, որ միսիօնարութիւնը վաղուց դարձել է քաղաքական մրցութիւնների գործիք, հետևաբար և միսիօնարութեան իդէալական, անշահասէր գործունէութիւնը աւելի քան կասկածելի և արատաւորված մի դիմակ է:

Բայց չը գնանք պատմութեան մօտ, նա մեզ շատ հեռու կը տանէ: Վերցնենք հէնց ժամանակակից դէպքերը:

Մեզ ասում են, թէ Չինաստանի ներկայ դէպքերը ստեղծել են Մաքսիմի թնդանօթները և Մաուզերի հրացանները: Այո, շատ ճիշդ է, բայց հարցնենք՝ ո՞վ է այդ զէնքերը մտցրել Չինաստան: Չէ՞ որ նոյն միսիօնարը, որ այսօր մի ձեռքում ունի Աւետարանը, իսկ միւս ձեռքում առևտրական ֆիրմաների պրէյս-կուրանտներն ու յայտարարութիւնները: Դեռ XVI դարում Մաքսիմի թնդանօթների նախահայրերը ուղեկցում էին եզուիտ Ֆրանցիսկոս Կսավերիոսին դէպի Հնդկաստան: Պորտուգալական կառավարութիւնը աշխատում էր Քրիստոսի վարդապետութեան օգնութեամբ ներս մտցնել իր իշխանութիւնը այդ հարուստ ու լայնածաւալ երկրի մէջ. և Լօյօլայի առաջին աշակերտ Կսավերիոս գնաց պորտուգալական թնդանօթների օգնութեամբ քրիստոնեայ դարձնելու հնդիկներին, «արեան հեղեղներ թափեց ի պատիւ հաւատի», ինչպէս ասում է Կարլ Գրիւն: Ճիշդ է, կաթօլիկ եկեղեցին սուրբերի և նահատակների թւում դասեց այս մարդուն, բայց կայ մարդկային խղճմտանք, կայ աւելի արդար դատաստան համաշխարհային պատմութեան մէջ...

Եւ չը պէտք է կարծել, թէ սա մի պատահականութիւն էր: Ո՛չ, միսիօնարութեան պատմութիւնը լի է հազարաւոր նոյնանման փաստերով: Չինական արիւնահեղ դէպքերի սկիզբը դրվեց ընդամենը մի չորս տարի առաջ, երբ Գերմանիան առանց այլ և այլութեան խլեց Կիաօ-Չաուն: Սպանվել էին երկու միսիօնարներ, որոնք թէև գերմանական հպատակներ էին, բայց պատկանում էին այն իսկ կաթօլիկ եկեղեցուն, որի դէմ արշաւանք էր սկսել Բիսմարկ: Այդ սպանվածների արեան գինն էր հողի այն մեծ կտորը, որ խլեց Գերմանիան, «զրահապատ բռունցք» և նուաճողական—առևտրական աւետարան ուղարկելով Չինաստան: Միւս պետութիւնները չը կամեցան առանց բաժնի մնալ—և ահա սկսվեց այն, ինչ կատարվում է այժմ: Այժմ կարո՞ղ ենք կասկածել, որ Մաուզերի և Մաքսիմի հրազէնքերի առաջնորդները՝ սէր, եղբայրութիւն, մարդկայնութիւն քարոզողները չէին:

Վերցնենք մի այլ հանգամանք: Մի որ և է երկրի մէջ է մտնում միսիօնարը. և իզուր ենք կարծում թէ այդ երկրում այդ քարոզիչը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

III

Հայ հոգևորականութեան դարերից ի վեր յայտնի յատկութիւններից մէկն էլ այն է, որ ամեն անգամ ինքն է եղել առաջինը, որ ոտնակոխ է արել իր սահմանած կանոններն ու օրէնքները: Այդ յատկութիւնը այսօր էլ մեր աչքի առաջ է:

Հոգաբարձական ընտրութիւնների համար հրատարակած «Կանոնք»-ի մէջ թեմական առաջնորդը իրան վերապահել է հետևեալ իրաւունքները. 1) Եթէ եկեղեցիներում ծխականների որոշած թիւը ($1/5$ մասը) չէ հաւաքվում առաջին անգամ, այն ժամանակ մի շաբաթից յետոյ ծխականները դարձեալ հրաւիրվում են ժողովի. և եթէ—ասում է կանոնագրութիւնը—«յայս նուագ եւս ո՛չ յաջողեսցի ընտրութիւն միմիայն զանցառութեամբ ծխականաց, թեմակալ առաջնորդն տնօրինեսցէ զարժանն (յօդուած 14). 2) երբ կայացած առաջին ժողովը անկարգութիւններ է անում, նախագահող քահանան փակում է ժողովը և երկրորդ անգամ ժողով է նշանակում: «Եթէ յայսմ վերջին նուագի եւս կրկնեսցի անկարգութիւնն, նախագահն փակէ զժողովն եւ յայտնէ թեմակալ Առաջնորդին, որ ըստ հայեցողութեան իւրում նշանակէ գլխաւոր անձինս իբրեւ ընտրեալս» (յօդ. 17):

Հիմա գանք փաստին: Մողնու եկեղեցում առաջին անգամ ընտրութիւն չէ կայանում, որովհետև չէ հաւաքվել ծխականների օրինաւոր թիւ: Նշանակվում է երկրորդ ժողով. այս անգամ ներկայ են սահմանված թւով ծխականներ, որոնք և ընտրում են մի պատգամաւոր. մնացած երկուսը չեն ընտրվում լոկ այն պատճառով, որ ժողովականների ձայները բաժանվում են զանազան ընտրելիների վրա, որոնք և սահմանված թւով ձայներ չեն ստանում: Առաջնորդը այդ երկու չընտրվածների տեղ նշանակում է երկու անձանց:

Իրաւացի է այդ կարգադրութիւնը:

«Կանոնքի» վերոյիշեալ երկու կէտերը պատասխանում են՝ ո՛չ: Առաջնորդը իրաւունք ունի միջամտել ընտրողական ժողովների մէջ միայն այն դէպքում, երբ այդ ժողովները զանցառութիւն են գործել, զանցառութիւն կամ իրանց իրաւունքի վերաբերմամբ (իւրաքանչիւր ծխական պիտի գնայ եկեղեցի և պատգամաւոր ընտրէ) կամ իրանց պարտաւորութիւնների վերաբերմամբ (իւրաքանչիւր ժողովական պարտաւոր է վայելուչ պահել իրան, խռովութիւններ չը յարուցանել): Խիստ և պարզ կերպով որոշված են այն երկու դէպքերը, երբ ծխականները պիտի պատժվեն, այսինքն պիտի զրկվեն ընտրողական ձայնից: Բայց մի՞թէ ձայների բաժանումն էլ զանցառութիւն է ժողովի կողմից. մի՞թէ կարելի է մեղադրել և պատժել մի ժողով այն պատճառով, որ նա ձայները չէ կենտրօնացրել երեք հոգու վրա: Այսպէս է դուրս գալիս առաջնորդի կարգադրութիւնից, բայց համոզված ենք, որ աշխարհի բոլոր կողմերում, ուր կայ ընտրողական սկզբունքի մասին գոնէ տարրական հասկացողութիւն, մի այսպիսի կարգադրութիւնը, որ ամենից առաջ առողջ դատողութեան է հակասում, ապա և հրատարակված «Կանոնքին», ծիծաղ կը պատճառէր և առանց այլ և այլութեան կը դասվէր կամայականութիւնների թւում:

Ուրեմն, Մողնու եկեղեցում պէտք էր նոր ընտրութիւն նշանակել, որովհետև հիմք չը կար պատժելու մի ժողով, որ ամեն կողմով օրինական և կարգապահ էր:

Սա մէկ: Սովորութիւն է, առհասարակ, որ երբ մի ընտրողական ժողովում օրինական քուէ չեն ստանում ընտրելիները, այն ժամանակ նորից քուէարկվում են այն մարդիկ, որոնք համեմատական շատ քուէ են ստացել: Եւ դա արդարացի սկզբունք է. դա ցոյց է տալիս, որ ժողովի քուէին են առաջարկվում այն անձինք, որոնց ստացած ձայները արդէն ցոյց են տալիս, որ նրանք ժողովի վստահութիւնն են գրաւում նշանաւոր չափով և եթէ ընտրված չեն համարվում, պատճառն այն է, որ սահմանված չափով ձայն չեն ստացել (յայտնի է, որ շատ ժողովներում ձայների նորմա չէ նշանակվում և ընտրութիւնը լինում է ձայների համեմատական մեծամասնութեամբ): Արդ՝ Մողնու եկեղեցում ձայների մեծամասնութիւն իշխան Բէհբուդեանից յետոյ ստացել են պ.պ. Ե. Տատուրեան և Ց. Ալիխանեան: Թէ «Մշակի» և թէ «Новое Обозр.»-ի մէջ հաղորդված էր, որ առաջնորդը այդ երկու պարոններին է նշանակում պատգամաւոր, իբրև այնպիսի մարդկանց, որոնք համեմատաբար շատ ձայն են ստացել: Բայց այդ լուրը, որքան էլ հաւանական էր նկատվում, չարդարացաւ: Նշանակված են այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք ընտրութեան օրը ձայներ չեն ստացել, որոնց վերաբերմամբ չէ կարելի նոյն իսկ ասել, թէ հաւանական ընտրելիներ կարող էին լինել:

Սա արդէն նշանակում է հոգաբարձական ընտրութիւն սարքել և ոչ թէ ղեկավարել արդարութեան ու անկողմնապահութեան սկզբունքով:

Այստեղ մենք չենք կարող մի նկատողութիւն չանել: Մեր հասարակութիւնը բազմաթիւ փաստերով տեսնում է, թէ այժմեան կղերական բեժիմը որքան սիրում է «նշանակովի» պաշտօնեաներ ունենալ այնտեղ, ուր երէկ միայն ընտրողական կարգ էր տիրում: Հասարակութիւնը պիտի գործով ապացուցանէ, որ ինքը այնքան էլ սիրահար չէ «նշանակովի» կարգերին և այդ պատճառով էլ պիտի խուսափէ «նշանակովի» լինելու պատւից, եթէ միայն դա որ և է պատիւ է: Ուրիշ կերպ մենք չենք էլ հասկանում հասարակական գիտակցութիւնը, որ ամեն մի առաջադիմութեան առաջին գրաւականն է: Պարտք ենք համարում դրականապէս յայտնելու, որ այսպէս ասելով մենք ի նկատի չունենք անձնաւորութիւններ: Մեզ համար ցանկալի կը լինէր տեսնել այսօրվայ հոգաբարձական ընտրութեան ժամանակ հասարակութեան ներկայացուցիչներ, ինչ գոյնի և դիրքի էլ լինէին դրանք, և ոչ թէ «նշանակովիներ», որոնք որքան էլ ինքն ըստ ինքեան յարգելի անձնաւորութիւններ լինէին, բայց այս դէպքում չեն կարող լինել այն, ինչ պիտի լինեն—ժողովրդի քուէով ընտրված:

Ի վերջոյ չենք կարող չարձանագրել և մի փաստ: Նշանակվում է հոգաբարձական ընտրութիւն մի քաղաքում, ուր կան լրագիրներ, տպարաններ: Եւ ընտրութեան մասին վաղօրօք ոչ մի յայտարարութիւն: «Կանոնքի» մէջ գրված է (յօդ. 27), որ գործակալ քահանաները «աւուրբք յառաջ» ծանուցագիրներ են ուղարկում ծխական պատգամաւորներին: Բայց մենք գիտենք, որ դեռ երէկ, ամսիս 11—ին, կային պատգամաւորներ, որոնք ոչ մի ծանուցում չէին ստացել:

Տխուր փաստեր:

գրկված է, աղքատ ու հալածական։ Ո՛չ, այդպիսի քարոզիչների դարը շատ վաղուց է անցել։ Բաւական է միայն իմանալ, թէ ինչպէս են ապրում միսիօնարները հէնց նոյն իսկ այդպիսի իրական դժոխքում, որպիսին է Ասիական Թիւրքիան։ Նրանք իրանց տրամադրութեան տակ ունեն դրամական ահագին միջոցներ, որոնք բաւական են ոչ միայն միսիօնարների շքեղ ապրուստի, այլ եւ «Տիրոջ հունձը» ոսկիների միջոցով կատարելու համար։ Եւ նրանք վայելում են իրանց կառավարութիւնների հզօր հովանաւորութիւնը, նրանք իրաւազուրկ տեղացիների մէջ խաներ ու փաշաներ են, որոնք գիտեն թէ իրանց ետեւում կանգնած է ահարկու զրահակիրների մի ամբողջ նաւատորմ։

Եւ ինչ դրութիւն են ստեղծում այդ մարդիկ։ Վերցնենք երկու դրացի չինացիներ—մէկը քրիստոնեայ, միւսը իր հայրենի կուռքերին երկրպագող։ Քրիստոնեան կարող է հարստահարել իր կռապաշտ արեւնակցին, որովհետեւ նրան պաշտպանում է միսիօնարը, իսկ միսիօնարին պաշտպանում է եւրոպական մի որ եւ է մեծ պետութիւն։ Քրիստոնեայի համար կայ արդարադատութիւն, իսկ կռապաշտի համար չը կայ։ Այս հանգամանքը կարող է վիրաւորել նոյն իսկ վայրենի մարդու զգացմունքը, ուր մնաց 4000 տարւայ կուլտուրա ունեցող չինացին։ Աւելացնենք այս բոլորի վրա այն ստոր ինտրիգները, քաղաքական մրցութիւնները, որ վարում են միմեանց դէմ զանազան դաւանութիւնների պատկանող միսիօնարները—եւ մեզ համար պարզ կը լինի, որ մէջտեղ կայ միայն քրիստոնէութեան ձեւը իբրեւ քաղաքական եւ առեւտրական շահերի գործիք։

Այսպէս ահա, բուն քրիստոնէութեան տեսակէտից, բարոյական հասկացողութիւնների այն տեսակէտից, որ հաստատել է քրիստոնէական կրօնը, միսիօնարութիւնը չէ կարող չը լինել հակակրելի մի երեւոյթ մարդկութեան կեանքի մէջ։ Ուր կայ շահ, ուր գաղափարի ետեւում ծածկվում են տիրապետական ձգտումներ, փառքի, եկամտաբեր անկիւնութիւններ, այնտեղ խօսք չէ կարող լինել իդէալական մաքուր ու անբիծ գործունէութեան մասին։ Իսկ մենք այդպիսի գործունէութիւն պիտի որոնենք ամեն տեղ եւ պիտի ամբողջ սրտով փափագենք, որ ազատ խօսքի, ազատ քարոզչութեան ասպարէզը, ինչ ճիւղի էլ վերաբերվի նա, իդէալական ու մաքուր լինի ամեն կողմից։

Որ եկեղեցու պաշտօնեան Արեւմտեան Եւրոպայում դարձել է ընթացիկ քաղաքականութեան հլու գործիք, այդ շատ լաւ ապացուցանում են Անգլիայի այժմեան հոգեւորականները, որոնք եկեղեցիների մէջ փառաբանում են տրանսվաալեան պատերազմը, զարգացնում են ամբոխի մէջ ամենաստոր շովինիստական ձգտումներ եւ վայրենի ինստիկտներ։ Անցէք Գերմանիա։ Պաստոր Նաուման, Թիւրք-գերմանական բարեկամութիւնը ժողովրդականացնելու համար, սկսեց ապացուցանել, որ հայերը ամեն կողմով արժանի էին կոտորածներին. Ինչպէս յայտնի է, Քրիստոսի այս աշակերտը այնքան ինքնամոռացութեան հասաւ իր րէկլամային քննողական պրօպագանդայի մէջ, որ նոյն իսկ Թիւրք լրագիրները սկսեցին բողոքել։ Վերջապէս, բերենք մի բոլորովին նոր փաստ։ Յայտնի է, որ Վիլհելմ կայսրը Չինաստան գնացող իր զօրքերին պատուիրեց կոտորել անխնայ, գերի չը վերցնել, այլ սպանել եւ միայն սպանել։ Մինչդեռ հասարակական կարծիքը վիրաւորված էր այդ տեսակ մի հնադարեան խրատից, գտնվում է մի քրիստոսասէր պաստոր, որ գրում է այսպիսի տողեր. «Ի՞նչ պէտք է անէր գերմանական մի փոքրիկ զօրաբաժինը, եթէ նրան անձնատուր լինէին, օրինակ, 50,000 չինացիներ։ Միթէ նա չէր կորցնի պատերազմելու ընդունակութիւնը, եթէ սկսէր կերակրել եւ պահպանել գերիների մի այդպիսի քանակութիւն»։ Պատասխանն ինքն ըստ ինքեան պարզ է. պէտք է, ուրեմն, կոտորել այդ բազմութիւնը։

Այս տեսակ շրջանից է պատրաստվում միսիօնարութիւնը։ Եւ նա չէ կարող համարվել աշխարհի փրկութիւն, երկնքի ներկայացուցիչ, որքան էլ իր շարքերի մէջ ունենայ նաեւ հոյակապ անհատներ։ Հարց կարող է լինել ամբողջութեան, ընդհանուր ոգու մասին։ Իսկ ընդհանրութիւնն այսպէս է...

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱՐՑ

Հեռագիրը նորերումս մի ոչ այնքան փոքր շրջանի գուժեց իր հայրենիքում վախճանված Միհրան Տէր-Գրիգորեանի մահը։ Լուրը ցնցող էր նրան ճանաչողների համար։ Սպասում էին նրա վերադարձին, բայց թոքախտը խեղդեց նրան, որբացնելով մի ամբողջ ընտանիք։ Սակայն թողնենք այդ անձնաւորութիւնը. նա շատերից մէկն է, նրա նման շատերն են լինելու... Նրա մահը հասարակական բնաւորութիւն չէ կրում, որքան էլ մեծ վիշտ պատճառէ նրան ճանաչողներին։

Դէպքն է մեզ խօսեցնել տալիս, ինչպէս խօսեցնել է տուել շատ յաճախ։ Ի՞նչ է այստեղի ծառայողի վիճակը. Նորից ենք այս խնդիրը հրապարակ հանում։ «Հին երգ» չէ սա, ինչպէս ընդունված է ասել մի որ եւ է հարցի յաճախ կրկնվելու դէպքում, ձանձրացնող խնդիր չէ այս խնդիրը։ Ընդհակառակը՝ այս խնդիրը նոր է եւ շատ հետաքրքիր ու կարեւոր։ Ի՞նչ պիտի լինի կապիտալին ծառայողի վերջը, նրա ընտանիքի ապագան։ Մահվան եւ կեանքի խնդիր է սա. սրա ծայրից մենք բաց չենք թողնի, մինչեւ որ կարծրացած սրտի տէր պարոններին խօսեցնել չը տանք։ Մենք կը բաղխենք անընդհատ, մինչեւ որ ինքներդ հրապարակ չը գաք չորացնելու, ցամաքեցնելու այն արտասուքները, որոնց աղբիւրը դուք էք, չը վերանորոգէք այն սրտերը, որոնք ձեզ համար են փչվում։

Մեռնողը մեռաւ, իսկ նրա ընտանիքը, որբուկները։ Չէ՞ որ նրանց տիրոջ կեանքը ձեզ համար կարճացաւ, այդ կեանքի թելերը ձեզ համար աշխատելիս մաշվեցին եւ կտրվեցին։ Ուրեմն կատարեցէք ձեր ամենասրբազան բարոյական պարտաւորութիւնը։ Քար լինելը ձեզ չէ արդարացնում։ Շուտով լինելու է նաւթարդիւնաբերողների համագումար ժողովը. յայտնեցէք այդ ժողովում ի լուր աշխարհի, որ ձեր շահերի համար զոհվողների որբացած ընտանիքները քաղցած ու մերկ չեն մնալու։ Ժամանակը չէ՞ միթէ։

Պարզ լինենք. ով իր ընկերոջ, ծանօթի մահը լսելով, նրա որբացած ընտանիքի սուգ ու շիւանը տեսնելով, միմիայն այդ կորուստն է ողբում։ Ո՛չ, մահուան ազդեցութեան տակ նա ողբում է եւ այն դառն իրողութիւնը, որ հէնց վաղն այդ սուգը ամեն անապահով աշխատաւորի դռներով է ներս մտնելու։

Այդ գնացած Միհրանները իրանց վրա ողբացողներին էլ են տանելու իրանց ետեւից։ Այդ դուք շատ լաւ գիտէք, պարոն կապիտալիստներ, ինչ էք անելու։ Դարձեալ լռելու էք...

Բագու. Ռ. Յովհանջանեան

ՕՊԵՐԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Անցեալ ուրբաթ օր ներկայացրին իշխան «Իգոր» Բորոդինի, շաբաթ—«Եօլանդա» Չայկովսկու եւ «Ռուսալկա» Դարգոմիժսկու, կիրակի—կրկին «Իշխան Իգոր» եւ երկուշաբթի—«Տրավիատա» Վերդիի։

Բորոդինի գրած «Իգորի» մէջ այնքան շատ երաժշտական նիւթ կայ, որ նրանից կարելի է երկու կամ աւելի օպերա շինել։ Շատ հարուստ են եղանակներով բոլոր գործողութիւններն էլ։ Սրա օրկեստրովկան գրել է Րիմսկի-Կորսակով՝ Պետերբուրգի կոնսերվատորիայի այժմեան պրոֆէսոր։ Ոգին կարելի է ասել զուտ ռուսական է։ Միայն արեւելեան իշխանի ապարանքում կատարված մուզիկան ասիականի նման չէ։ Իշխան Իգոր—Սվետլով իր զօրեղ ձայնով «Տուէք ինձ ազատութիւն» երգեց շատ գեղեցիկ։ Իշխանուհու դերը Աստաֆեւա կատարեց միջակ։ Պիեսան լաւ անցաւ։

«Եօլանդայում» օր. Պապայեան, ինչպէս եւ միշտ, պիէսայի զարդն էր։ Միւս դերակատարները գործը չը փչացրին։ Ինչ վերաբերում է Լօզինին, նա ուղղակի փչացրեց դերը, մանաւանդ որ քիչ էլ տկար էր։ Իր մեծ արիան այնքան վատ երգեց, որ կարծես մրգավաճառ լինէր։ «Ռուսալկա» գեղեցիկ անցաւ։ Երկրորդ անգամ «Իշխան Իգորի» ներկայացմանն աւելի մեծ բազմութիւն կար։

Երկուշաբթի ոչ տօն էր եւ ոչ մի առանձին աջող օր, ընդհակառակը՝ թատերատէրերն այդ օրը ներկայացում չեն էլ դնում, բայց եւ այնպէս թատրոնում շատ մարդ կար։ Նախ՝ որ հասարակութիւնը սիրում է «Տրավիատան», երկրորդ՝ այդ օպերան երբէք չը պիտի հնանայ, նա միշտ թարմ է եւ երրորդ՝ օր. Պապայեան ինչքան էլ շատ բեմ դուրս եկած լինի այդ դերում, կարծես միշտ առաջին անգամն էք տեսնում նրան, միշտ նոր, միշտ հետաքրքիր։ Այս ներկայացմանը մի լաւ տրիօ անսամբլ էր, որ իտալերէն երգում էին օր. Պապայեանի հետ Պիկալուգգա եւ Գերասիմենկօ եւ այդ շատ էր նպաստում պիէսայի աջող կատարման։ Կան օպերաներ, որոնք լաւ չեն անցնում, երբ զանազան լեզուներով են երգվում, բայց «Տրավիատայում» կարծես այդպէս էլ հարկաւոր է, որ այդ գլխաւոր դերերը իտալերէն լինեն։ Պիէսան անցաւ հիանալի։

Կարա-Մուրզա

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

Հոկտեմբերի 8-ին

Ռուսաց Կայսերական այգեգործական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ, հոկտեմբերի 1-ից Բաթումում բացվեց առաջին անգամ ցուցահանդէս։ Ցուցահանդէսը զետեղված է ծովափնեայ քաղաքային բուլվարում, որ իր գեղեցիկ դիրքով աւելի եւս գեղեցկութիւն է տալիս խնամքով պատրաստած հանդէսին։ Ցուցահանդէսը պարունակում է իր մէջ այգեգործական, շերամապահական, մեղուաբուծական, ծխախոտի եւ այլ գիւղատնտեսական մասեր, որոնք զետեղված են մի քանի պաւիլիօններում։

Ցուցահանդէսի արտաքինը՝ շէնքը, ի հարկէ այնքան էլ շքեղ չէ, իսկ ներս մտնողի վրա առաջին անգամ այն տպաւորութիւնն է թողնում, կարծես թէ անտառի մէջ լինի, շրջապատված ամեն տեսակ ծառերով եւ ծաղիկներով, որ բնութիւնը այնքան առատօրէն շնորհել է բուսականութեամբ հարուստ Բաթումի շրջակայքին։ Աւելի հետաքրքրական են թէյի մշակման եւ պատրաստման ձեւերը եւ այն մեքենան, որով պատրաստում եւ չորացնում են թէյ եւ որը մի եւ նոյն ժամանակ թաց միրգ էլ է մաքրում, կտրում եւ չորացնում։ Այդ մեքենան պատկանում է պ. Պասակին, որը ունի Բաթումից ոչ հեռու, Չաքուա կոչված տեղում, թէյի տնկարան, ուր մշակում եւ պատրաստում է կովկասեան թէյ։

Մի առանձին տեղ, կիօսկի նմանութեամբ, յատկապէս պատրաստված է չինացիների համար, որտեղ ի ցոյց են հանել թէյի նմուշներ եւ նրա պատրաստելու ձեւերը, որ ցոյց են տալիս իրանք չինացիները։ Այդ չինացիները, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն են զարթեցնում, եկել են Չաքուայից. նրանք աշխատում են թէյի յայտնի առեւտրական Պօպօվ եղբայրների թէյի տնկարաններում։

Ցուցահանդէսի երկրորդ գլխաւոր ճիւղը շերամապահական մասն է, ուր ցոյց են դրված շերամի որդի սկզբնական պատրաստելու ձեւերից մինչեւ նրա վերջաւորութիւնը։ Կան եւ նմուշներ մետաքսեայ զանազան գործուածքների, ձեռագործ եւ անձեռագործ կտորներ, որոնք պատրաստված են Վրաստանում, գլխաւորապէս՝ Քութայիսի շրջանում։

Իսկապէս, ներկայ ցուցահանդէսը այգեգործական եւ շերամապահական կարելի է համարել. իսկ գալով միւս մասերին, հետաքրքրական եւ աչքի ընկնող ոչինչ չը կայ. ամեն ինչ սովորական է, միատեսակ։ Բայց ուրախալի է տեսնել, որ ցուցահանդէսին մասնակցողները գլխաւորապէս գիւղացիներ են, որոնք, ըմբռնելով ցուցահանդէսի նշանակութիւնը, հանդէս են բերել իրանց աշխատանքի եւ արդիւնաբերութեան նմուշները՝ իրար հետ մրցելու։

Ցուցահանդէսի մուտքը 20 կոպէկ է, արհեստաւոր եւ բանւոր դասակարգի համար՝ 10 կոպէկ. աշակերտները եւ զինւոր դասակարգը վճարում են 5 կոպէկ, իսկ գիւղացիները ոչինչ չեն վճարում։

Բեն. Մարտիրոսեանց

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

Հոկտեմբերի 9-ին

Դալի-Իւսուֆ աւազակապետի սպանման դէպքը, ինչպէս յայտնի է, մեծ հետաքրքրութիւն առաջացրեց ինչպէս կառավարչական շրջաններում, այնպէս էլ տեղական ազգաբնակութեան մէջ, ուստի անտեղի չէր լինի, եթէ համառօտ կերպով ծանօթացնէինք ընթերցող հասարակութեան դէպքի ճշմարիտ եւ անսխալ մանրամասնութիւնների հետ, որով եւ բարձած կը լինէինք այն թիւրիմացութիւնը, որ առաջացրեց պ. Սալլիւմեանի Ախալքալաքից գրած թղթակցութիւնը։

Սեպտեմբերի 26-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Օքսուզ գիւղացի Հայդարը դիմում է Կարսի շրջանի պահնակապետ (начальникъ стражи) պ. Շահնազարեանին, հաղորդելով, որ խմբապետ Դալի-Իւսուֆը իր ընկերներով բարձրացաւ Բալխլու եայլան եւ պատուիրեց իրան հրաւիրել զօրապետին իր պահակախմբով շնորհ բերելու այնտեղ՝ իր հետ հին հաշիւները մաքրելու, այսինքն ընդհարվելու։

Լսելով, որ աւազակախումբը յայտնվել է իր բնակատեղից ոչ շատ հեռու եւ, որ գլխաւորն է, այսքան մեծ յանդգնութեամբ եւ արհամարհանքով, շտաբս-կապիտան Շահնազարեան շտապում է նշանակված տեղը եւ կռւի է բռնվում աւազակների հետ ցերեկվայ 12 ժամին։

Սկսվում է երկու կողմերի մէջ կատաղի հրացանաձգութիւն՝ 1—1½ վերստ տարածութեան վրա, եւ այս ժամանակ տեսնելով, որ աւազակների դիրքը անմատչելի է իր բարձրութեամբ եւ որ նրանք զինված լինելով ամենավերջին կատարելագործված հրացաններով, այդ ահագին տարածութեան վրա հեշտութեամբ կարող կը լինեն կոտորել պահակների խումբը՝ խմբապետը հրամայում է խմբին թողնել ձիանները եւ դիրքեր գրաւել ըստ կարելոյն պաշտպանվելու համար։ Այս առաջին գործողութիւնից յետոյ՝ անհրաժեշտ է համարվում զանազան դժուարին հնարքներով, այն է փորսող տալով եւ մագլցելով, լեռն ի վեր բարձրանալ դէպի աւազակների խումբը, ուր նրանք արդէն գրաւած են լինում այնտեղ գտնվող աւերակ պօստը եւ ուր պաշտպանվում են տեղացող գնդակների տարափից։ Ճակատամարտի այս անկանոն դրութիւնը շարունակվում է մի քանի ժամ, մինչեւ որ վերահաս թխպի օգնութեամբ՝ Շահնազարեանի խումբը հասնում է աւազակներին եւ նրանցից միայն 43 քայլ տարածութեան վրա սկսում է գրաւել պաշտպանողական դիրքեր երեք կէտերի վրա, այսինքն այնքան մօտ, որ երբ պահակապետը կամենում է մէկ խմբից գնալ դէպի միւսը, նրանց մէջ կարգապահութիւն պահելու նպատակով, նա բոլորովին անզգուշաբար ընկնում է աւազակային խմբի մէջ, բայց շնորհիւ իր նժոյգի, կարողանում է դուրս պրծնել այդ վտանգաւոր դիրքից, գցում է ձին մօտաւոր ժայռից եւ այսպիսով ազատվում իր վրա տեղացող գնդակներից։

Նոյն ժայռի տակ էլ լսվելիս են եղել աւազակների խրոխտ սպառնալիքները եւ, որ գլխաւորն է, վիրաւորվածների հառաչանքները... Խումբ-խումբ բաժանված յարձակվողները հաստատում են հաղորդակցութիւն եւ միմեանց խրախուսում են նրանով, թէ աւազակներից սպանված եւ վիրաւորված կայ...

Երեկոյեան ժամը 7-ին հասնում է Ալէքսանդրօպօլի ոստիկանութեան պաշտօնեայ պ. Ղարախանեան եւ աւելի ուշ, 9-ին՝ Ախալքալաքի գաւառի պրիստաւ իշխան Պագաւա։ Այստեղ վճռվում է գրոհ տալով տիրել աւազակների դիրքը, որովհետեւ նրանց կողմից հրացանաձգութիւնը դադարած է լինում արդէն երկու ժամ առաջ, եւ երբ 14 մարդով գրոհ են տալիս, գտնում են խմբապետին վիրաւոր պառկած. նա ինքը վկայում է, թէ վիրաւորված է եղել փորից արեւամտից 3 ժամ առաջ, իսկ Ալլահ-Եար-աղան սպանված է ճակատից յետոյ անմիջապէս։ Միւս 4 աւազակները փախած են եղել ժամի 7-ին մթնում։

Ահա այս է ամբողջ պատկերը, որ հաղորդվեց լրագրութեան զանազան գոյներով։

Ց. Զաքարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բագու, սեպտեմբերի 26-ին

Օգոստոսի վերջերին Խասէնտուկից վերադառնալով Բագու, մեզ պատմեցին որ «Մշակի» № 138-ում գրված է, որ մենք, որպէս թէ, Խասէնտուկում հայերէն ներկայացում ենք տուել բարեգործական նպատակով, եւ թէ այդ ներկայացրած պիեսայի հեղինակը «Մշակի» № 164-ի մէջ բացատրութիւն է պահանջել մեզանից, որ իբր թէ մենք առանց նրանից իրաւունք ստանալու ենք ներկայացրել պիեսան եւ, որ գլխաւորն է, որպէս թէ մենք այստեղից, Բագուից, բացատրական պատասխան ենք գրել «Մշակի» № 165-ի մէջ պիեսայի հեղինակ պ. Խաչատրեանցին։

Այդ բոլորի մասին մենք կասենք հետեւեալը. Նախ՝ որ մենք Խասէնտուկում ներկայացում չենք տուել, եւ չենք էլ լսել, որ այդպիսի մի հայերէն ներկայացում տրված լինի, եւ երկրորդ՝ մենք Բագուից բացատրական պատասխան չենք գրել «Մշակի» № 165-ի մէջ։ Ուստի Խասէնտուկից մեր մասին հաղորդած լուրը սխալ է, իսկ Բագուից մեր անունից գրած նամակը—կեղծ։

Օր. Մ. Լազարեանց
Օր. Վ. Լազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ երեկոյեան, հոկտեմբերի 11-ին, մենք ստացանք Էջմիածնից, «Արարատ» խմբագիր Գարեգին վարդապետից, հետեւեալ հեռագիրը՝ «Նորին Մեծութիւն պարսից Շահը ժամանեց այսօր, ցերեկվայ 2½ ժամին, Էջմիածին՝ տեսակցելու Նորին Վեհափառութեան հետ։ Եպիսկոպոսների, սինօդի անդամների եւ այլ միաբանների ուղեկցութեամբ, որոնք ընդառաջ էին գնացել Շահին, Նորին Մեծութիւնը՝ ամպհովանու տակ մտնելով, գնաց դէպի տաճարը, որի դրան մօտ գիմաւորեց նրան

Նորին վեհափառութիւնը: Ողջոյնների փոխանակութիւնից յետոյ՝ Նորին Մեծութիւնը այցելեց եկեղեցին եւ նայեց եկեղեցական հնութիւնները: Ապա Շահը Նորին Վեհափառութեան հետ գնաց վեհարան, ուր մնաց մի ժամի չափ: Նորին Վեհափառութիւնը ստացաւ «Առիւծի եւ Արեգակի» չքանշանի առաջին աստիճանը»:

—

Երեւանից հոկտեմբերի 10-ին «Тифл. Листокъ» լրագրին հեռագրում են. «Այսօր առաւօտից քաղաքը զարդարվեց դրօշակներով: Կէսօրին մօտ Աստաֆեվսկայա փողոցի երկարութեամբ կանգնեցին զօրքերը, բոլոր ուսումնարանների աշակերտները եւ աշակերտուհիները: Ժամը $1^1/_2$-ին Թնդանօթային որոտը աւետեց Շահի գալուստը, զօրքերը պատիւներ տուին, երաժշտական խմբերը նուագեցին պարսկական հիմնը: Շահը ժամանեց ուղեկցութեամբ իր սվիտայի, գեներալ-ադիւտանդ Արսենէվի, Փլիգել-ադիւտանդ Ժիվկեվիչի, փոխ-գնդապետ Բելգարդի, ռոտմիստր Նախիջեւանսկի խանի, շտաբ-ռոտմիստր Վրանգէլի, արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնեայ Կօխանօվսկու եւ նահանգապետ կոմս Տիզէնհաուզէնի: Նահանգապետի տան առաջ կառուցած յաղթական կամարի մօտ Շահը դուրս եկաւ կառքից «ուրաներ» անընդհատ ուղեկցութեամբ, անցաւ զօրքերի շարքերի առջեւից, բարեւեց հաւաքված պաշտօնատար անձանց, եւ գեներալ-ադիւտանդ Արսէնեվի միջոցով շնորհակալութիւն յայտնեց զօրքերին: Ապա Շահը մտաւ իրան յատկացրած սենեակները: Երեկոյեան քաղաքը չքեղ կերպով լուսաւորված էր: Շահի ճանապարհորդութեան ծրագիրը փոխված է: Վաղը Շահը կերթայ Էջմիածին:

—

Տպագրելով ներկայ համարում օր. օր. Լազաբեանների նամակը, մենք միայն զարմանք կարող ենք յայտնել այդ գրուածքի առիթով: Անձամբ չը ճանաչելով նամակագիրներին, մենք չենք կարող ասել, թէ արդեօք ՛վաղը մի ուրիշ նամակ չենք ստանայ թէ այս համարում տպված նամակն էլ կեղծ է: Ցամենայն դէպս, մենք ինքներս հետաքրքրված ենք այն հարցով, թէ արդեօք ճիշտ է, որ երկու անգամ մենք միստիֆիկացիայի զոհ ենք դարձել: Մեզ մօտ են բոլոր նամակների բնագիրները եւ մենք հրաւիրում ենք նամակագիրներին ապացուցանել իրանց ասածները փաստերով եւ ոչ լոկ խօսքերով: Մեր խմբագրական գործունէութեան ընթացքում չենք յիշում, որ այսպիսի դէպք տեղի ունեցած լինի, այն է, որ ուրիշները նամակ յօրինեն ուրիշների անունից: Եւ որովհետեւ լրագրութիւն չէ կարող լինել առանց վստահութեան դէպի այն մարդիկ, որոնք դիմում են նրան, ուստի մենք անպաճառ ցանկանում ենք պարզել այս հարցը, ուստի եւ առաջարկում ենք նամակագիրներին տալ մեզ փաստեր՝ իրողութիւնը պարզաբանելու համար:

—

«Новости» լրագրի խօսքով, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը բացատրեց, թէ այն դպրոցներում, որոնք գոյութիւն ունեն այնպիսի քաղաքներում եւ տեղերում, ուր օտարազգի քրիստոնեայ դաւանութիւններին պատկանող քահանաներ չը կան, այդ դաւանութիւնների կրօնագիտութիւնն ուսուցանելու պարտաւորութիւնը դրվում է աշակերտների ծնողների վրա: Մի եւ նոյն ժամանակ մինիստրութիւնը պարզաբանեց, որ բողոքական եւ կաթօլիկ դաւանութիւններին պատկանող աշակերտներին պաստօրների կողմից տուած կօնֆերմացիական վկայականը բաւարար վկայութիւն է, որ այդ աշակերտները գիտեն իրանց կրօնը:

—

Համաձայն Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի միջնորդութեան՝ ներքին գործերի մինիստրութիւնը, ֆինանսների մինիստրի համաձայնութեամբ, թոյլ է տուել հարկ վերցնել շների տէրերից յօգուտ Թիֆլիս քաղաքի: Իւրաքանչիւր շան համար մի տարվայ ընթացքում վերցնվելու է մի ռուբլուց ոչ աւելի՝ պահպանելով ճշտութեամբ այն բոլոր կանօնները, որոնք սահմանված են օրինական կարգով այդ հարկի վերաբերմամբ:

—

Ներկայումս ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ կազմված մի առանձին յանձնաժողովում տեղի են ունենում խորհրդակցութիւններ, մշակելու համար մի այնպիսի մանկավարժական—մասնագիտական բարձրագոյն դպրոցի ծրագիր, որտեղ պատրաստվէին փորձված ուսուցիչներ միջնակարգ դպրոցների համար:

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները լսել են, որ սենատոր Կօնի ներկայ ուսումնական տարվայ գարնանային կեսամեակին Պետերբուրգի համալսարանում կը սկսէ դասախօսութիւններ կարդալ մի նոր առարկայից, այն է դատաստանական էտիկայի մասին:

—

Ռուսաց հոգեւոր վարչութիւնը մտադրութիւն ունի բանալ պետութեան հեռաւոր ծայրերում երկրագործական եւ արհեստի տարրական դպրոցներ՝ ուղափառութիւն ընդունած այլազգիների որդկերանց համար:

—

Կիեվում մօտ օրերում վախճանված միլիօնատէր Մ. Դեխտերեօվ, ինչպէս հաղորդում են լրագիրները, կտակել է Կիեվի քաղաքային խորհրդին 4,000,000 ռուբլի, որպէս զի այդ գումարով բացվեն որբանոցներ, անկելանոցներ եւ այլ բարենպատակ հաստատութիւններ:

—

ՂԱԼԱՑԵԱ գիւղից (Գէօկչայի գաւառ) մեզ գրում են. «Անասունների ժանտախտը մեծ աւերումներ արեց մեր գիւղում. մինչեւ այժմ սատկված են 500 անասուններ: 1893 թւի հրրդեհից յետոյ հազիւ քիչ շունչ քաշած Ղալագեան կրկին մատնվեց դժբաղդութեան: Անասնաբոյժերի կարծիքով դեռ ժանտախտը երկար պիտի շարունակվի, որովհետեւ թէ վարակված եւ թէ առողջ կենդանիները ջուր են խմում գիւղի միակ աղբիւրից. թէեւ վարակվածները սաստիկ հսկողութեան տակ են, բայց դարձեալ հնար չէ լինում նրանց առանձին տեղ ջրելու: Մեր գիւղում բնակութիւն են հաստատած երկու անասնաբոյժներ իրանց վեց վերահսկիչ ծառաներով եւ ապրում են գիւղացիների ծախսով: Կոտորած անասունները գնահատվում են եւ գնի $^2/_3$ մասը տրվում է անասնատէրերին. 30 ռուբլիանոց կովի համար տալիս են 20 ռուբլի, 100 ռուբլիանոց գոմէշի համար՝ 70 ռուբլի: Վարակված անասունները պահվում են 1 վերստաչափ հեռու գիւղից՝ սաստիկ հըսկողութեան տակ. թէ պաշարը եւ թէ ջուրը գիւղացիները պիտի տանեն այնտեղ: Շուտով ցրտերը կը սկսվեն, եւ ինչ պիտի լինի մեր դրութիւնը»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՉԻՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

«Դալյիէլի գործակալութեան» հաղորդում են Շանգհայից, որ այն ժամանակից սկսած, երբ չինական արքունիքը տեղափոխվել է Սինանֆու, այնտեղից ստացվում են յետադիմական հրամաններ, որոնցով պաշտօնազուրկ են անվում իրանց չափաւորութեամբ յայտնի բարձրաստիճան պաշտօնեաներ: Այդ հրամանագրերից պարզապէս երեւում է, որ պրինց Տուան մնում է պետական կնիքը պահողի պաշտօնում եւ ամենեւին չէ կասկածում, որ վերջ ի վերջոյ ինքը աջողութիւն կունենայ: Պրինց Տուանին շատ լաւ յայտնի է, որ եւրոպական զօրքերը չեն կարող հետեւել արքունիքին՝ նախօրօք թշնամական գործողութիւններ չըսկսելով Իւանշիկայի եւ Եանցէի հովտի միւս փոխարքաների դէմ:

Հարաւային Չինաստանում տեղի ունեցող շարժման առիթով եւրոպական լրագիրները յիշեցնում են, որ այդ շարժման գլուխ կանգնած բժիշկ Սունեացէն՝ երկու տարի առաջ այրի կայսրուհու հալածանքներից ազատվելու համար՝ փախել էր Լօնդօն, որտեղ նրան խաբդախութեամբ հրապուրել եւ բանտարկել էին չինական դեսպանատան մէջ: Բժիշկ Սունեացէն այն ժամանակ կարողացաւ ազատվել շնորհիւ անգլիական հասարակական կարծիքի, որ միահամուռ բողոք բարձրացրեց այդ բռնի գործողութեան դէմ: Սունեացէն Կան-Իւ-Վէյի, յայտնի չինական յեղափոխականի, բարեկամն եւ գործակիցն է: Մինչեւ այժմ նա ապրում էր անգլիացիների պաշտպանութեան տակ Սինգապուրում, որտեղ վարձկան մարդասպաններ մի քանի ամիս առաջ փորձ փորձեցին սպանել նրան: Կան-Իւ-Վէյ վերջին բարդութիւնների ժամանակ ասպարէզ չէ եկել գործելու եւ այն լուրը, թէ նրան տեսել են Շանգհայում եւ Եանցէի հովտում, չը հաստատվեց: Ցամենայն դէպս նա էլ եռանդով աշխատում է իր կուսակիցների հետ միասին: Դրա ապացոյցն այն է, որ չը նայելով Չանգիտունգ փոխարքայի կողմից ձեռք առնված խիստ միջոցներին, յեղափոխական շարժումը Եանցէի վերին ընթացքում չէ դադարում:

Բարեփոխութիւնների այս կուսակցութիւնը, որ գործում է հարաւային Չինաստանում, ինչպէս երեւում է, իր կողմն է գրաւել գաղտնի «Երրեակ միութեան» ընկերութիւնը, որ բազմաթիւ հետեւողներ ունի հասարակ ժողովրդի մէջ եւ շատ հին ժամանակներից ի վեր թըշնամական դիրք է բռնել դէպի մանջուր եկւորները եւ նրանց հիմնած արքայական տունը: Որպէս խելացի եւ հեռատես քաղաքագէտներ, նրանք ընտրել են մի նշանաբան, թէ պէտք է խնայել օտարերկրացիներին եւ չը դիպչել նրանց գոյքին. շարժումը պէտք է ուղղված լինի բացառապէս չինական կենտրոնական կառավարութեան եւ նրա հաւատարիմ պաշտօնեաների դէմ, որոնք հակառակ են բարենորոգումներին: Ու այժմ նրանք նայում են օտարերկրացիների վրա, որոնք կռիւ են մղում յեղափոխականներին ատելի կայսրուհու դէմ, որպէս իրանց բնական զինակիցների վըրա թէպէտեւ խելապէս, ինչպէս ցոյց են տալիս Կան-Իւ-Վէյի շատ գրուածքները, նրանք էլ այնքան թշնամի են օտարերկրացիներին, որքան մանջուրները:

«Paris Nouvelles» հաղորդում է. «Ռուսաստանի առաջարկութիւնը Հաագայում հիմնված միջազգային միջնորդ դատարանին յանձնելու այն վէճերը, որոնք կը ծագեն Չինաստանից վարձատրութիւն ստանալու հարցի առիթով, զանազան կերպ է գնահատվում մամուլի մէջ: Այսուամենայնիւ, մեր ստացած տեղեկութիւններին նայելով, եթէ Ռուսաստանը կարողանար էլ մտածել Հաագայի միջնորդ դատարանի օգնութեանը դիմելու մասին, յամենայն դէպս այդ կարող էր լինել պետութիւններին հնարաւորութիւն տալու նպատակով, որ նրանք Չինաստանից ստանալիք վարձատրութեան վերաբերմամբ նախնական համաձայնութիւն կայացնեն իրանց մէջ: Ռուսաստանը չէ մտածել լիազօրութիւն տալ Հաագայի դատարանին, որ նա որոշումներ կայացնէ Չինաստանի եւ պետութիւնների մէջ ծագած տարաձայնութիւնների մասին վարձատրութեան հարցում: Ոչ ոքի միտքն անգամ չի գայ թոյլ տալ Չինաստանին, որ նա հաւասար իրաւունքներով բազմի դատարանում այն պետութիւնների կողքին, որոնց նա վնաս է պատճառել: Հաագայի միջնորդ դատարանը կը գործէ որպէս «էքսպէրտ» եւ ոչ որպէս միջնորդ դատաւոր:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Նոր-Ջուղա, սեպտեմբերի 17-ին

Ամսիս 15-ին դէպի Թէհրան ճանապարհվեց Պարսկա-Հնդկաստանի առաջնորդ Մաղաքիա եպիսկոպոս Տէրունեան, իր հետ «ուղեկից» ունենալով տեղիս վանքից վերցրած 1000 թուման մի գումար:

Սրբազանի այդպիսի քայլը միանգամայն անհասկանալի մնաց հասարակութեան համար: Մօտ մի ամիս առաջ, երբ նա պատրաստվում էր Թէհրան գնալ, Շահի ողջամբ գալուստը շընորհաւորելու, մի քանի վարչական մարմինների կողմից նրա քայլը մասամբ հաւանութիւն գտաւ, որովհետեւ խնդիրներ կային, որոնց համար հարկ էր դիմել Շահին: Ապա ժողովուրդը, աչքի առաջ ունենալով ծախսի շատութիւնը եւ ինչ ինչ անյարմարութիւններ, անձամբ ներկայացաւ առաջնորդին եւ խնդրեց թողնել Թէհրան գնալու դիտաւորութիւնը: Տէրունեան անուշադիր թողեց ժողովրդի խնդիրքը եւ պատրաստվում էր գնալու, երբ Թէհրանից հեռագիր ստացվեց Բագրատ վարդապետ Վարդազարեանից, թէ ինքը Վեհափառ Կաթողիկոսի կոնդակով նշանակված է Պարսկա-Հնդկաստանի թեմակալ առաջնորդի փոխանորդ եւ մի ամսից յետոյ կը գայ Նոր-Ջուղա: Հեռագիրն աւելի քան ի դէպ էր, քանի որ առաջնորդի չը գնալու խնդիրը միանգամայն որոշում էր: Ժողովուրդը գրաւոր կերպով եւ իր ներկայացուցիչ հոգաբարձուների միջոցով յայտնեց սրբազանին, որ այլ եւս հարկ չը կայ գնալու, որովհետեւ նոր հաստատված փոխանորդը կարող է Շահին Թէհրան գալիս դիմաւորել եւ շնորհաւորել բարի գալուստը, թարգման հանդիսանալով հպատակ ժողովրդի զգացմունքների եւ թէ այն կնճռոտ խնդիրները, որոնք յամենայն դէպս փոքր ի շատէ երկար ժամանակի կարօտ են, աջող ելք ստանալու համար՝ ներկայացնել Վեհափառ Շահի ողորմած ուշադրութեան:

Ըստ երեւոյթին, սրբազանն այլ եւս ոչ մի առարկելիք չը պիտի ունենար: Ցիրաւի, նա ոչ մի բանաւոր առարկութիւն չարաւ, միայն ասաց, որ իր գնալն անհրաժեշտ է եւ դեռ վիրաւորվեց էլ, որ ամեն անգամ իրան յիշեցնում են, թէ ինքը 1000 թուման դրամ է վերցրել ճանապարհածախսի եւ ապրուստի համար: Առաջնորդն իր մտադրութիւնն իրագործեց եւ մեր ազքատիկ վանքից 1000 թուման վերցնելով, հեռացաւ: Այդ վարմունքը նա արդարացնում էր նրանով, թէ վանքի այդ 1000 թումանը գոյացել է շնորհիւ իր խնայողութեան: Մենք շնորհակալութիւն կարող ենք յայտնել առաջնորդին այդ առիթով, սակայն վերոյիշեալ տրամաբանութեամբ ամեն մի ազգային վարչութիւն, եթէ իր պաշտօնավարութեան միջոցին դրամ տնտեսէ, ասել է թէ իրաւունք ունի իր հայեացքի համեմատ գործածելու:

Կարծում ենք հասարակական տեսակէտից շահեկան տրամաբանութիւն չէ: Մի կողմ թողնելով դրամի խնդիրը, միւս կողմից, մեր կարծիքով, թեմը թողնել թափուր առանց Վեհափառ Կաթողիկոսի թոյլտուութեան՝ իրաւացի չէ: Թեմի հետ այդպէս վարվելը մենք գտնում ենք ոչ օրինաւոր թէ բարոյական եւ թէ տնտեսական տեսակէտից, ուստի յոյս ունենք, որ ապագայում հոգեւոր բարձր վարչութիւնը այդ չարիքի առաջը կառնէ:

Ներկայումս, երբ մեզ մօտ բազմաթիւ հիւանդներ կան եւ հիւանդութիւնը կատարեալ համաճարակ բնաւորութիւն է ստացել, երբ թշուառութիւնն ու աղքատութիւնը ժողովրդի անբաժան ընկերներն են դարձել, 1000 թումանը մեծ ծառայութիւն կարող էր մատուցանել հասարակութեան, եւ առաջնորդը դրանով աւելի շուտ կարող էր իր անունը անմահացնել, քան թէ ինչ ինչ երեւակայական անյայտ գործերի համար այդ փողը վատնելով: Հասարակութիւնը եւ իր ներկայացուցիչները սաստիկ վշտացած են առաջնորդի վարմունքից, որ եւ արտայայտվեց շատ անշուք կերպով նրան ճանապարհ դցելով եւ ուրիշ ցոյցերով (որոնք դեռ շարունակվում են), այնպէս որ չենք կարծում թէ Մաղաքիա սրբազանը կրկին մտածէ վերադառնալ Նոր-Ջուղա:

Ծխական

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսից գրում են արտասահմանեան լըրագիրներին, որ Շահի Կ. Պօլսում եղած ժամանակ, հայոց Պատրիարք Օրմանեան թոյլտուութիւն խնդրեց Բ. Դռնից ներկայանալու Շահին եւ շնորհակալութիւն յայտնելու նրան այն հովանաւորութեան համար, որ նա ցոյց է տալիս իր հպատակ հայերին: Բ. Դուռը դըրականապէս մերժեց Օրմանեանի խնդիրը: Բայց եւ այնպէս հայոց պատրիարքի այդ ցանկութեան մասին Շահը տեղեկութիւն ստացաւ Վիէննայի պարսկական դեսպան հայազգի Նարիման-խանի միջոցով, որ այդ ժամանակ Վիէննայից եկել էր Կ. Պօլիս: «Հաղորդեցէք հայոց պատրիարքին իմ ողջոյնը—ասաց Շահը Նարիման-խանին—եւ ասացէք, որ հայերը Պարսկաստանում են եւ կը մնան այսուհետեւ եւս իմ կառավարութեան առանձին հովանաւորութեան տակ: Բացի օգուտից եւ պետական գնահատելի ծառայութիւններից՝ Պարսկաստանը ոչինչ վատ բան չէ տեսել հայերից»:

—Զմիւռնիայում եւ նրա շրջականերում գողութիւնները եւ աւազակութիւնները այնքան սաստկացել են, որ երեկոյեան 8 ժամից յետոյ ոչ ոք չէ համարձակվում տանից դուրս գալ: Մօտ օրերումս աւազակները Զմիւռնիայի շըրջականերում բռնեցին երեք եւրոպացիների եւ տարան լեռները: Բռնվածները ազատութիւն ստացան եւ վերադարձան միայն այն ժամանակ, երբ նրանց համար ահագին գումար վըճարվեց աւազակներին, իբրեւ փրկանք: Զմիւռնիայի վալի Քեամիլ փաշան հեռագրեց Բ. Դըրան, թէ անհրաժեշտ է աւելացնել տեղական ժանդարմների թիւը եւ բարեփոխել ոստիկանութեան կազմը, որովհետեւ ոստիկանական ստորին պաշտօնեաներից շատերը գաղտնի կապեր են պահպանում աւազակների հետ:

—Վաշինգտոնի դանիական դեսպանը հոկտեմբերի սկզբին եկաւ Կոպէնհագէն, որպէս զի անմիջական բանակցութիւններ սկսէ դանիական կառավարութեան հետ Վէստ-Ինդեան կղզիների հարցի վերաբերմամբ: Դանիան իր Վեստ-Ինդեան կղզիները վաճառում է Միացեալ-Նահանգներին: Հարցը սկզբունքով արդէն վճռված է, սակայն երկու պետութիւնների մէջ տարաձայնութիւններ են ծագել գնի վերաբերմամբ. Դանիան պահանջում է 7 միլիօն դոլլար, իսկ Միացեալ-Նահանգները առաջարկում են 4 միլիօն միայն: Կղզիները գնելուց յետոյ, նրանցից մէկի՝ Սանտա-Կրուցի նաւահանգիստը ամերիկացիները մտադիր են դարձնել զինուորական նաւահանգիստ:

—Սօֆիայի լրագիրները հաղորդում են, որ բօլգարական կառավարութիւնը մի նոր յայտագիր ուղարկեց ռումինական կառավարութեանը՝ պրօֆէսօր Միխայլէանօյի սպանութեան առիթով: Իշխան Ֆերդինանդի կառավարութիւնը գանգատվում է այդ յայտագրում, որ Ռումինիան, փոխանակ ապացոյցներ ներկայացնելու այն անձանց յանցաւորութեան մասին, որոնք կասկածելի են համարվում, որպէս Միխայլէանօյի սպանման մասնակիցներ, սովորական քրէական գործը դարձրեց քաղաքական հարց եւ շարունակում է աքսորել բօլգարներին Ռումինիայից: Թէպէտ եւ բօլգարական կառավարութիւնը հակառակ չէ, որ Ռումինիան ազատէ իրան անհաճոյ տարրերից, բայց չէ կարող սառնասրտութեամբ նայել, երբ տեսնում է,

որ ռումինական իշխանութիւնները աքսորում են Ռումինիայից այնպիսի բօլգարների, որոնք քսան տարուց աւելի ապրում էին այնտեղ եւ պարապում բացառապէս իրանց ագնիւ աշխատանքով։ Այս դէպքում բօլգարական կառավարութիւնը իրան իրաւունք է համարում պահանջել Ռումինիայից դրամական վարձատրութիւն այն վնասների համար, որ կրել են բռնի կերպով ռումինական սահմաններից աքսորված բօլգարները։ Բօլգարական կառավարութիւնը վերջացնում է իր յայտագիրը՝ խնդրելով դադարեցնել հալածանքները Ռումինիայում բօլգարների դէմ։ Այս յայտագրի պատճէնն իշխանի կառավարութիւնը յանձնել է նոյնպէս Սօֆիայի օտարերկրեայ դիպլօմատիական ներկայացուցիչներին։

—Համաձայն գերմանական բէյխստագի որոշման, որ ընդունել է նաեւ կառավարութիւնը, հօկտեմբերի 1-ից Գերմանիայի քաղաքներում բոլոր ժագազինները պէտք է փակվեն ոչ ուշ քան երեկոյեան ժամի 9-ը։ «Բերլինի առեւտրականները—ինչպէս հաղորդում է «Рус. Вѣд.» լրագիրը—ի հարկէ սկսեցին տրտնջալ, հաւատացնելով, որ այդ կարգադրութեամբ ոչ միայն կը վնասվի առեւտուրը, այլ եւ Բերլինը հաւասարեցրած կը լինի գաւառական քաղաքի աստիճանին։ Ի՞նչ կասեն Գերմանիայի մասին օտարերկրացիները, երբ երեկոյեան 9 ժամից սկսած քաղաքը ընկղմի խաւարի մէջ, մինչդեռ մինչեւ այժմ մագազինների պայծառ լուսաւորված պատուհանները մայրաքաղաքին «Weltstadt»-ի կերպարանք էին տալիս։ Բայց ահա չորս օր է արդէն, որ օրէնքն սկսել է գործադրվել եւ դեռ ոչ մի զարհուրելի բան չէ պատահել. զբօսնողների խմբերը առաջվայ նման խռնվում են Ֆրիդրիխշտրասէում եւ Լորենների փողոցում, ուր թէպէտ եւ լուսաւորութիւնը այնքան պայծառ չէ, բայց եւ այնպէս էլէքտրական լապտերների լոյսով փողոցում ազատ կարելի է կարդալ»։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

10 հօկտեմբերի

ԼՕՆԴՕՆ։ «Daily Telegraph» ասում է, թէ անգլօ-գերմանական համաձայնութիւնը այն ամենամեծ աջողութիւններից մէկն է, որ երբ եւ իցէ ունեցել է Սօլիսբիւրի։

«Standard» ասում է, թէ այժմեան համաձայնութիւնը չէ սահմանափակվում միայն չինական հարցով։

ՊԵԿԻՆ։ Հասաւ գերմանական դեսպան Մումմ։

ՊԱՐԻԶ։ Լի-Խունգ-Չանգ յանձնարարեց Պարիզի չինական դեսպանին յայտնել Դէլկասէին, թէ Պիչօն հիւանդ է եւ խնդրում է ուրիշ լիազօր նշանակել։ Որովհետեւ Դէլկասէ նոյն ժամանակ հեռագիր ստացաւ եւ Պիչօնից, որի մէջ ոչինչ չէ ասված հիւանդութեան մասին, այդ պատճառով Լի-Խունգ-Չանգի տեղեկութիւնը կասկածելի թուեց նրան, ուստի եւ նա հեռագիր ուղարկեց Պիչօնին, որից մինիստրութեան խորհուրդը սպասում է շուտով պատասխանի։ Դէլկասէ յայտնեց, թէ Պեկինի օտարերկրեայ դեսպանները համակրանքով վերաբերվեցին ֆրանսիական առաջարկութեանը։

ՍՕՖԻԱ։ Հրատարակված է հրաման, որով պատգամաւորների ժողովը հրաւիրվում է հօկտեմբերի 15-ին։

ՎԻԵՆՆԱ։ Հաղորդում են, թէ պետութիւնների մինչեւ այժմ ցոյց տուած վերաբերմունքը դէպի անգլօ-գերմանական համաձայնութիւնը թոյլ է տալիս գուշակելու, որ նրանք կը միանան համաձայնութեան մէջ յայտնած սկզբունքներին։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Ստատս-սեկրետար Գէյ հեռագրեց դեսպան Կօնջերին, որ նա պահանջէ վերացնել ցզունգ-լի-եամէնը եւ նշանակել արտաքին գործերի մի այնպիսի մինիստր, որ գոնէ գիտենար մի եւրօպական լեզու։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(ժամերը Պետերբուրգի հաշւով)

տարբերութիւնը 58 րոպէ։

—

	№ 5 գնացքը:	№ 3 գնացքը:
Բաղուից դուրս է գալիս	ցեր. 4 ժ. 1 ր.	գիշ. 11 ժ. 29 ր.
Թիֆլիս է հասնում	առ. 8 » 53 »	եր. 5 » 34 »
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	» 9 » 32 »	եր. 6 » 34 »
Բաթում է հասնում	եր. 9 » 1 »	առ. 7 » 14 »

	№ 6 գնացքը:	№ 4 գնացքը.
Բաթումից դուրս է գալիս	առ. 7 ժ. 50 ր.	եր. 7 ժ. 59 ր.
Թիֆլիս է հասնում	եր. 7 » 15 »	առ. 8 » 42 »
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	» 7 » 45 »	» 10 » 05 »
Բաքու է հասնում	ցեր. 12 » 10 «	» 5 » 16 »

արագ գնացք

Թիֆլիսից դուրս է գալիս	ցեր.	11 ժ. 19 ր.
Բաթում է հասնում	երեկ.	9 » 41 »
Բաթումից դուրս է գալիս	գիշ.	11 » 18 »
Թիֆլիս է հասնում	առաւ.	9 » 30 »

—

Թիֆլիսից դէպի Կարս դուրս է գալիս	երեկ.	9 ժ. —
Ալէքսանդրօպոլ հասնում է	առ.	7 » 46 ր.
Կարս հասնում է	ցեր.	12 » 56 »
Կարսից դուրս է գալիս	ցեր.	3 » 29 «
Ալէքսանդրօպոլից դուրս է գալիս	երեկ.	8 » 05 »
Թիֆլիս հասնում է	առ.	7 » 15 »

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. Նաւասարդեանց—11—12 ժ. միրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Կ. Մ. Ջիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Ի. Յ. Պրօտասեվիչ—12—1 ժ. ականջի, քթի, կոկորդի եւ կրծքի հ.

Ջ. Ի. Բարանասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. Ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ի. Յ. Պրօտասեվիչ—5—6 ժ.

Ա. Ն. Ցպակօվսկի—6—7 ժ. Նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), վեներ. և մորթու հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեանց—7½—8 ժ.

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Տ. Առվանիտակի—տանը. ծաղկահատ և բժըշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԱԻԵՏ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

վերադարձած Թիֆլիս, սկսել է ընդունել իր նախկին բնակարանում (Սերգիեվսկի 14) Կուրծքի եւ այլ ներքին հիւանդներին 10—12 ժ. առաւօտ.։

Նեարդայիններին եւ բեվմատիկներին 5—6½ ժ. երեկ. (չ. ե. հ.) 3—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Շաբաթ, հօկտեմբերի 21-ին, երեկոյեան 10 ժամին, նշանակված է Թիֆլիսի ժողովարանի պ.պ. անդամների ընդհանուր ժողովը։

Զբաղմունքի առարկաներն են՝ 1) փոխառութիւն պահեստի դրամագլխից որոշեալ գումարի ժողովարանի կարիքների համար. 2) ժողովարանի անդամներից մէկի վարմունքի մասին. 3) աւագներից մէկի հրաժարականը աւագի պաշտօնից. 4) թեկնածուների քուէարկութիւն։ (ե. հ. չ.) 2—3

Ատամների եւ բերանի խոռոչի հիւանդութիւնների

ԲԺԻՇԿ ՆԻԿ. ԿԱՃԿԱՃԵԱՆ

ընդունում է հիւանդներ առաւ. 10—2 ժ. եւ երեկ, 5—7 ժ.։ Երեւանեան հրապարակ. տ. Խաբազեանի. Роиновъ-ի լուսանկարչական գործարանի տակը։ Эриванская площадь, домъ Хачазова. (ե. հ. չ. 21—25

Լոյս տեսան եւ վաճառվում են

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ

1901 թ.

ԾՈՑԻ եւ ՊԱՏԻ

(Ճիրակ)

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Ծոցի օրացոյցը զարդարված է Ներսէս V Կաթողիկոսի, Մ. Նալբանդեանի, Րաֆֆիի եւ Ց. Այվազօվսկու պատկերներով, ունի բոլորովին նոր եւ հետաքրքիր յաւելուած՝ ամենաօգտակար տեղեկութիւններով, ընդարձակ բժըշկարան, հարուստ երազահան ու նոր զուարճալի վիճակարան։

Պատի օրացոյցի մէջ կան բարոյական խըրատներ եւ ընտիր մտքեր, հայոց եկեղեցական պատմութիւնից հատուածներ, զուարճալի պատմութիւններ, բոլորովին նոր ծիծաղաշարժ առակներ (մեծ մասամբ անտիպ), այլ եւ ժողովրդական առածներ, ժողովրդական երգեր, գիւղական լէյլէներ, ընտիր բանաստեղծութիւններ, զուարճալի հանելուկներ, շուտասելուկներ, բժշկական, արհեստագիտական եւ այլ օգտակար ու հետաքրքիր տեղեկութիւններ։ Տախտակը շքեղ եւ ճաշակով պատրաստված է յայտնի լիտօգրաֆիայում, 15 գոյնով։ Ցանկացողները մանրամասն բովանդակութիւնը տըպագրված առանձին թերթով կարող են ստանալ ձրի։

Գները՝ ծոցինը—20 կոպ., պատինը—50 կոպ. գումարով գնողներին լինում է զիջում։

Դիմել՝ Александрополь. Карапету Апинянъ, կամ Alexaandrople Karapet Apinian (Caucase)։ Ցանկացողները թող շտապեն, որ իր ժամանակին կարողանանք պատուէրները ճշգութեամբ կատարել։ (ե) 2—12

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

1900 թ. լոյս տեսած գրքերը.

172 Առակք Լաֆօնթէնի, թ. Մ. Նուպարեանի . 1 —
173 Գաեհիկ, Օժէշկօվ, թարգմ. Ա. Մ. . . . . —40
174 Խղճով դատաստան, թարգմ. Սա. Մ. . . . — 5
175 Հայկական նշանագրեր հարթակալի համար, օր. Ե. Պատկանեանի . . . . —80
176 Հօհօսի ձեռատետրը, Ց. Պարոնեանի բ. տպ. 1 —
177 Սիֆիլիս, կակուղ շանկր և սուսունակ, բժշկ. Վահան Արծրունու . . . . —25
178 Մանկական լոտօ, հայերէն, ռուսերէն, վրացերէն և ֆրանսերէն լեզուով, բ. տպ. . . 1 —
179 Մակսիմկա, Ստանիւկեվիչի, թարգմ. Ա. Մ. . —15
180 Թշուառների բարեկամ, փոխ. բժշկ. Վ. Արծ. —20
181 Իւլեանկա, թարգմ. Պ. Հովսեանցի. . . . —10
182 Արդար ծերունի, Հիւգօյի, թարգմ. Ա. Մ. . —15
183 Եասի արկածքները, Օժեշկօվ, թարգմ. Պ. Պ. —10
184 Պառաւ ծիտը, թարգմ. Տ. Սարգսեանի . . — 3
185 Ի՞նչ է խօսում սենեակը, թարգմ. Ջ. Տ.—Գ. —10
186 Միլ'տօն, կազմեց Հ. Առաքելեան . . . . —30
187 Մեծապատիւ մուրացկաններ, Ց. Պարոն. դ. տպ. —40

Վաճառվում են Ընկերութեան օգտին

Ազատութեան մասին, Միլլի, թարգմ. Ա. Կ. . . 1 20
Ֆրանկօ-Պրուսական պատերազմը . . . . — 5
Ժողովածու Մօսկվայի հայ ուսանողների . . . 1 —
Կորիւն վարդապետ և Նորին թարգմանութիւնք, գրեց Նորայր Հ. Բիւզանդացի 1 50
Սգոլեցոց բարբառը, Ս. Սարգսեանի . . . 2 —
Մեղուներ, Լ. Լանդստրօմ, թարգմ. Զօկ . . . —15

Դիմել՝ Тифлисъ, контора Общества Изданія Армянскихъ книгъ (Лорисмеликовская № 11) կամ Tiflis (Russie) Société de la publication des livres Arméniens. 7—10

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑ

ՄԵԼԻՔ-ԻՒՍՈՒՓ

պատմական պօէմա

Գինն է 20 կոպ.

Тифлисъ, Центральная Книжная Торговля. 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտնում է, որ նա կապալով է տալիս քաղաքային չորս խանութներ, որոնք գտնվում են Բազարնայա փողոցի վերջում, այն քառակուսի տարածութեան վրա, որ մտնում է Ալէքսանդրեան այգու մէջ։ Այդ խանութները կապալով վերցնել ցանկացողները պայմանների մասին տեղեկանալու համար պէտք է դիմեն քաղաքային վարչութեան 4-րդ բաժանմունքը։ 2—3

Վիէննայում լոյս տեսաւ

„ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԷՆ“

I մաս

Կիլիկիայի քարտէզով, Զէյթունի յատակագծով, Զէյթունի տեսարանով եւ զէյթունցի կռւիճի պատկերով։

Գինը 1 ր. 50 կ. կամ 3 ֆրանկ 75 ս.

(ծանրոցահանախազով 1 ր. 75 կ. կամ 4 ֆր.)

Դիմել Ռուսաստանից՝ Тифлисъ. Центральная книжная торговля, իսկ արտասահմանից Mechitharisten—Buchdruckerei, Wien, VII/₂, Mechitharistengasse 4.

(ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ)

(հ. չ.) 16—20

Երգուեալ հաւատարմատարի օգնական

ԳԷՈՐԳ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

—ԱՏՈՄԵԱՆ—

տեղափոխվել է Դավիդօվսկայա փողոց (Գօլօվինսկիյ պր., գլխին, Գվատուայի տունը, № 5. 5—5

ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ

Յ. ՂԱՐԱԳԵՕԶԵԱՆԻ

(Գոյ. VIII-րորդ տարին. Թիֆլիս, Կուկիա, Тургеневская ул. № 5)

Բաղկացած է երկու պատրաստական դասարաններից, որոնք իրանց դասընթացով համապատասխան են պետական միջնակարգ դպրոցների նոյն դասարաններին։ Դպրոցում աշակերտները պատրաստվում են գիմնազիաներ, րէալական եւ այլ պետական վարժարաններ մտնելու համար։ Աշակերտները ընդունվում են իբրեւ գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ ու երթեւեկներ։ Կովկասի ուսումնարանական վարչութեան թոյլատուութեամբ ընդունվում են նաեւ բոլոր կառավարչական դպրոցների ստորին դասարաններից աշակերտներ՝ իրանց դասերի վերակրկնութեամբ հանդերձ։ Վարժարանում աւանդվում են նաեւ կրօն, հայոց լեզու, ֆրանսերէն լեզու եւ համառօտ հայրենագիտութիւն՝ փորձված ու հմուտ դասատուների ղեկավարութեամբ։

3—4 (հ. չ.) Դպրոցի կառավարիչ՝ Յ. Ղարագեօզեան

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Տեղափոխվեց նոր բնակարան—Նիկօլաեվսկայա փողոց № 46. (Николаевская ул. № 46)։ (հ. ռւր. չ.) 12—15

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ դասընթացքի XI շրջան
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առեւտրական և գործարանական հաշուապահութեան

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, եւ բացատրելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առեւտրական ճիւղերի, հանդերձ նաեւ թային արդիւնաբերական և կերտինի գործարանական հաշուետուութեան։

Բ) Առեւտրական թղթաբանութիւն։

Գ) Առեւտրական նամակագրութիւն։

Դ) Գեղագրութիւն և ամենաարագ ձեռքերի ուղղելը։

Պարապմունքները սկսվելու են 1900 թ-ի սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ, և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ։

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչեւ 6 ժամ երեկոյեան, ԿՈՒԿԻԱ, Նիկօլաեվսկայա փողոց, սեփական տուն, № 46։ (Николаевская ул. № 46)։

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ (ե. հ. չ) 30—30

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր եւ ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ։

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն եւ Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից չորեքշաբթի, ¹¹/₂₄ հօկտեմբերի—շոգենաւը, ԱՆԱՏՕԼԻ կապիտան ԲԻԱՆԿԻ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են յօժարական գներով։

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի եւ Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար։

Ապրանքների եւ ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի եւ Մայսուրաձէի քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—եղբ. Վ. եւ Ի. Մութաֆեաններին, Նաբէրէժնայա փողոց, տուն Կրասիլնիկօվի, № 27։ ՆՈՎՕՐՈՍԻՅՍԿ—Վլադիկաւկազի երկաթուղու առեւտրական գործակալութիւն (ե. հ. չ.) 4—20

Дозволено цензурою, Тифлисъ. 11 Октября 1900 г.

Типографія Грузинск. Т—ва, Большая-Ванкская ул., № 27.